

LITERÁRNÍ ARCHÍV JAKO PRAMEN LITERÁRNĚHISTORICKÉHO BĀDÁNÍ

ZUZANA POKORNÁ

Literární archiv je institucí, která shromažďuje, zpracovává, dále využívá pro prezentaci a zájemcům-badatelům zprostředkovává původní listinný materiál – prameny k dějinám literatury a, dle povahy, vůbec ke kulturním dějinám. Hovoříme zde především o rukopisech spisovatelů, básníků a vědců, dále o korespondenci týchž a o dokladech úřední povahy, fotografiích vízících se k jejich životu a dílu, tak jak byly tyto materiály převzaty (koupeny či získány darem) v rámci pozůstalostí různými institucemi.

O jaké organizace jde? V první řadě jsou to oddělení muzeí, která v Čechách – jako například v Národním muzeu – vznikají v 19. století s cílem shromažďovat památky písemné povahy, dokazující svébytnost národa a jeho schopnost samostatné existence, kulturní emancipace a jazykové zdatnosti. Tak vzniká po založení Národního muzea v Praze roku 1818 již brzy (1822) oddělení shromažďující písemné památky, jež byly zprvu získávány a spravovány nahodile. Základem se staly pozůstalosti J. Dobrovského, P. J. Šafaříka, J. Jungmanna, F. Palackého, později K. J. Erbena, F. L. Čelakovského, K. H. Máchy, B. Němcové a K. Havlíčka, obsahující rozhodující prameny k dějinám českého národního obrození. (Z tohoto oddělení vzniká pozdější literární archiv.) V průběhu 19. století přibývá kontinuálně další materiál. – Podobně je konstituováno literární oddělení v brněnském muzeu.

Instituce poněkud jiného typu vznikají spontánně jako památníky spisovatelů, rodné domky, světnice či přímo muzea toho jména (P. Bezruč v Opavě, B. Němcové v České Skalici, J. V. Sládka ve Zbirohu, K. Čapka ve Strži a podobně). Obdobná tradice je dosti silná i v zahraničí (namátkou Německo, Francie, Dánsko). Zde jsou jednak pietně uchovávány trojrozměrné předměty ze života osobností (kolébka F. Palackého), jednak písemné materiály ke studiu jejich díla (například korespondence B. Němcové v České Skalici).

Instituce pramenného bádání vznikají samozřejmě v zahraničí též – a to několikrát. Jsou to jednak příslušná oddělení muzeí a knihoven, jednak muzea věnovaná určitému autorovi (Mickiewiczovo ve Varšavě, Petöfiho v Budapešti), kde je autorova pozůstalost jádrem dalších sbírek, jednak literární archivy toho jména a tzv. "domy literatury" (Berlín, Vídeň).

Jen krátce o dvou institucích posledně jmenovaných typů: Literaturarchiv v Marbachu (SRN) je založen roku 1955 jako pokračovatel Schillerovým

spolkem založeného Schillerova muzea (na přelomu století), který "shromáždí, ochraňuje tištěné a rukopisné prameny novější a současné německy psané literatury, vědecky je zpracovává a prezentuje je". (Za všechny pozůstalosti jmenujme fondy K. Tucholského W. Hauffa a L. Uhlanda.)

Trochu odlišnou institucí je vídeňský Literaturhaus, který se sám specifikuje jako "místo setkávání, burza nápadů, informační centrum pro literaturu s aktuálními službami". Je to dokumentační středisko pro literaturu, které slouží i jako "ochránce zájmů autorů a překladatelů". Založeno bylo v roce 1991. Najdeme zde fondy H. Brocha, F. Werfela, nakladatelské archivy, sbírku autografů.

Ještě se vraťme zpět k tuzemským institucím. Literární archiv, původně oddělení Národního muzea, se v šedesátých letech našeho století osamostatnil a stal se součástí muzea pro českou literaturu – Památníku národního písemnictví. Archiv získal především po 2. světové válce velké množství fondů – například K. Hlaváčka, K. Teigeho, R. Weinera, E. Basse a sbírky Karáskovy galerie. Nyní patří Literární archiv se svými více než 1600 fondy (což je asi 6 milionů archivních jednotek) k největším takto specializovaným literárním archivům v Evropě. Je základem pro bádání nejen bohemistů, ale již literárněvědných, nebo jazykovědných, nýbrž i germanistů (pro velký soubor germanik a celých fondů či jejich částí pražských německy píšících autorů, včetně F. Kafky) a pro kulturní historiky obecně. Vlastní též řadu velkých fondů význačných nakladatelství, celků, které ještě čekají na své badatelské vytěžení.

Jak se s tímto bohatstvím pracuje? Literární archiv půjčuje prezenčně ke studiu téměř všechny materiály ze zpracovaných fondů, za určitých podmínek i z nezpracovaných, nejvýznamnější archiválie potom na mikrofilm; umožňuje kopírování. K dispozici je fotoarchív s desetitisíci pozitivy i negativy. Studium různých verzí rukopisů děl je nezbytné pro editory, poznání korespondence a dokladů je cenným zdrojem pro chápání vazeb v životě a díle sledovaných autorů.

Samozřejmostí je prezentování archivního materiálu formou výstav a komentovaných edic ve sbornících, které Literární archiv vydává.

Pro badatele se otevírají při studiu v Literárním archivu nové perspektivy v tom smyslu, že počítačové zpracování dat umožní v dohledné době zájemci rychlou orientaci ve fondech a snazší výběr materiálu. Dále hodlá Literární archiv vbrzku zavést pro badatele další službu – půjčování videokazet z videotéky budované od roku 1989, které zachycují semináře, konference a přednášky literárních historiků a vědců a také rozhovory a besedy odborných pracovníků archivu se spisovateli, domácími i exilovými. Za všechna tato setkání jmenujme rozhovory s L. Fuksem, J. Hiršalem, L. Vaculíkem, P. Tigridem, J. Vladislavem, A. Opaskem a D. Hodrovou.

VÝBĚR AKCÍ REALIZOVANÝCH V PAMÁTNÍKU NÁRODNÍHO PÍSEMNICTVÍ V LETECH 1992-1995

VÝSTAVY

V.Z.D.O.R. – samizdatová a exilová literatura
Salón literárních kuriozit
Praha Mariny Cvetajeové
Přírůstky Památníku národního písemnictví
André Breton a surrealismus v Čechách
Česká literatura 1938-1945
Sláva a smrt – věčnost a konečnost v životě a díle českých spisovatelů
Dobry den, pane Kolář – koláže J. Koláře spolu s korespondencí M. Vaculíkové
Penklub – průřez činností (1924-1948)
Moderní revue 1894-1925 – ve spolupráci s Národní galerií
Literatura a film – ke 100. výročí kinematografie

PUBLIKACE

sborník *Literární archiv* č. 25 – věnován samizdatové a exilové literatuře
sborník *Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách*
sborník *Literární archiv* č. 26 – *Průvodce po fondech literárního archivu Památníku národního písemnictví*
sborník *Literární archiv* č. 27 – *Česká literatura doby baroka*
Vyjde sborník materiálů z konference k fenoménu Moderní revue v české kultuře

POŘADY

Literární cyklus o barokní literatuře
Mikulášský literární festival – každoročně od roku 1993
Velikonoční literární festival – besedy, přednášky, autorská čtení
Komentáře k literárním žánrům a směrům – cyklus pro střední školy
1995 – Cyklus besed s českými spisovateli a spisovatelkami (L. Vaculík, A. Berková, I. Klíma a další)
Sudé čtvrtky v Penklubu – autorské čtení (Sylvie Richterová, Jan Vodňanský) – podzim 1995